

bij ons allen, die, als volk, in de laatste halve eeuw, slechte vaderlanders en slechte christenen zijn geweest.¹²⁾

Hoogachtend, Uw dw.

G. VAN DER LEEUW.

¹⁾ Inderdaad, ook na herlesing kunnen we niet zien, dat de humor uit het artikel van Dr. v. d. L. zoo duidelijk spreekt.
²⁾ Neen, elkander „oppervlakkig” en „onwetenschappelijk” achten — daarvan is geen sprake. Ik althans acht Prof. v. d. L. zeer hoog. Maar daarom kan men nog wel eens iets zeggen, dat oppervlakkig is; en ook een hoogleeraar kan wel eens iets al te gemakkelijk constateeren.

³⁾ Maar als ik een land in cultuur breng, doe ik niets anders dan natuurgave tot uiting brengen. Natuur moet gecultiveerd worden; daarom hebben we het woord cultuur nodig.

⁴⁾ Hoe ter wereld kan Prof. v. d. L. dan een cultuureenheden eischen?

⁵⁾ Dat wordt dus een nieuwe „groep”; maar een groep is het; of het blijft een individu.

⁶⁾ Ik meen, dat uit dat geloof de levensbeschouwing groeien moet. En dus is er naar ik meen volmaakte harmonie tusschen die twee. Ja ik kan de een niet denken zonder de ander; althans niet bij meer ontwikkelde.

⁷⁾ Het leek er toch veel op; onze lezers hebben heel het stuk van Prof. v. d. L. gelezen.

⁸⁾ Maar dan zijn ze of inconsequent en innerlijk gedeeld, of hun levensbeschouwing is de christelijke of althans een Christelijke.

⁹⁾ Ik dacht, dat in zijn artikel de V.A.R.A., dat zijn de socialist, die de A.V.R.O. de das omdeden, allereerst dan dienden genoemd.

¹⁰⁾ Indien ergens, dan zou het daar te bewijzen zijn!

¹¹⁾ Gelukkig en ... noodgedwongen.

¹²⁾ Zijn schouwburg en Kerk hier soms equivalenten?

¹³⁾ Weenen over de breuke van het volk beteekent voor ons ook steeds het consequent vasthouden van den eisch: „tot de wet en tot de getuigenis; en het zal zijn, als ze niet wandelen naar dit Woord, dat ze geen dagernaad zullen hebben”.

J.W.

Over Kerkelijke Financiën.

II.

B.I. Kan men nu zeggen, dat de organisatie, zooals die onder ons is opgebouwd naar de sub A genoemde beginselen, waarbij men dus als hoofdbrouwen van de kerkelijke inkomsten gesteld ziet collecten, plaatsenhuis en vrijwillige inschrijvingen, hetzij alle tezamen, hetzij voor een deel, hetzij slechts één daarvan, althans in materiële zin, geslaagd mag heeten? Het antwoord op die vraag hangt af van hetgeen men, naar uiterlijk waarneembare verschijnselen, zou kunnen bepalen als de grond van de bloedwarmte in ons kerkelijk leven, nadat men eerst heeft vastgesteld, welke de gewenschte temperatuur is.

Naar ik meen is vrij algemeen als de gewenschte temperatuurgraad bepaald: ten hoogste 1000 „zielen” per predikant. Als men nu dezen maatstaf aanlegt, dan constateert men:

a. dat in vele dorpen en kleine-stads-gemeenten het aantal zielen lager is dan 1000. Hier is dus de toestand gunstig. Doch hiertegenover staat:

b. dat in vele, ook in de meeste der z.g. grootere gemeenten de verhouding algemeen anders is. Wanneer men het bekende „Jaarboek”, uitgave 1930, raadpleegt, dan ziet men, dat van de gemeenten met een aantal zielen boven 5000 het verhoudingscijfer van 1632 als laagste in deze groep oploopt tot 2069 als maximum. Voor de groep van gemeenten van 3000—5000 zielen zijn deze cijfers respectievelijk 1080 en 2007; onder de gemeenten met één predikant vindt men er toch ook vrij vele (ruim 80) die meer dan 1000 zielen hebben; men vindt in deze groep als hoogste cijfer 2650. De statistiek, op blz. 309 van dit Jaarboek opgenomen, geeft als doorsnee-cijfer van alle kerken in Nederland ongeveer 900 zielen per predikant. Dit is, oppervlakkig beschouwd, een gunstig cijfer. De minder aangename conclusie, die evenwel uit het doorsnee-cijfer moet worden getrokken, is deze, dat de vele kleinere gemeenten tezamen een zoo groote marge van haar zielen-aantal tot het „standaard”-cijfer van 1000 geven, dat de nadeelige verhouding van die andere kerken, met haar zielen-aantal ver boven de 1000 per predikant, daardoor nog zoo aanzienlijk wordt gereduceerd. De achterstand van de grootere bij de kleinere kerken wordt hiendoor nog scheller belicht.

Aangezien het ondenkbaar is, dat een kerkeraad niet tot het beroepen van meer predikanten zou overgaan, indien de inkomsten zulks toelieten, moet dus wel worden aangenomen, dat de niet-gewenschte toestand van een (te) groot „zielen”-aantal veroorzaakt is door de beperkingen, opgelegd door een te karig vloeien der inkomsten.

Practisch wordt dus het tekort aan predikanten in die groote gemeenten teruggebracht tot een tekort in haar geldmiddelen.

II. Welke kunnen de oorzaken en de verdere gevolgen zijn van die financiële tekorten?

Men is geneigd aanstonds van een geestelijk tekort te spreken en dan te beweren, dat het peil van het geestelijk leven van de grootere gemeenten lager is dan die van de kleinere. Toegegeven mag worden, dat de massaliteit gevaren oplevert voor het geestelijk leven; men mag echter ook nog wel rekening houden met de mogelijkheid, dat er van die massaliteit een stimulans ten goede kan uitgaan. Toegegeven moet ook worden, dat het grootere-stads-leven gevaren oplevert, doch het komt mij voor, dat de betekenis daarvan voor het leven van onze kerken tot op dit oogenblik, althans niet overal zoo groot behoeft te worden geacht, dat

hieruit alléén de financiële tekortkomingen zouden zijn verklaard.

Doch, omdat vaststaat, dat een te groot zielen-aantal per predikant de geestelijke bearbeiding van de gemeente moet schaden, is ook boven twijfel verheven, dat bestendiging van zulk een toestand op den duur zeer schadelijk moet werken. Zijn wij nu voor die grootere gemeenten al gewend aan cijfers van 1500—2000 zielen per predikant, wij zullen, komt er geen verandering, over 10 à 20 jaren ons hoogstwaarschijnlijk moeten gewennen aan nog veel hogere cijfers. Want bij een tekort aan de geestelijke bearbeiding hebben de des-organiseerende invloeden van het tegenwoordige leven in het algemeen en van het groote stadsleven in het bijzonder natuurlijk ruimer spel en meer gelegenheid dan anders.

Ik stelde zoeven twijfelachtig, dat de invloeden van het groote-stads-leven reeds zoo sterk gelden, dat hiernuit alléén de ongunstige verhouding van thans zou zijn verklaard. Het wil mij voorkomen, dat men voorshands aan een anderen factor niet genoeg aandacht kan schenken. En wel deze: door de massaliteit verliest menig een het aanvoelen, het overzien van de werkelijke verhoudingen en behoeften en daardoor ook de beoordeeling van wat de eigen taak en plicht vordert. In kleine gezelschappen leert men gemakkelijker de noden en behoeften daarvan kennen dan in groote gemeenten het geval is. De laatste toch hebben bijna geen middel meer, om over den stand der financiën inlichtingen te geven anders dan door mededeeling in de plaatselijke kerkbodes of door middel van circulaire. En nu is het algemeen bekend, dat het groote — ook ons — publiek, zoo vreemd staat tegenover alles, wat naar cijfer-beschouwingen riekt, dat het zich bezwaarlijk tot het behoorlijk kennisnemen, het verwerken en het begripen daarvan kan opwerken. Men mag dit niet verklaren uit onverschilligheid of indolentie; het is bij velen half bestendige schuchterheid tegenover cijfermateriaal, half ook weerzin tegen becijferingen, het kerkelijk leven rakende. Velen willen hier nog zoo gaarne de gemoedelijkheid.

Hieruit nu wordt naar mijn gevoelen grootendeels verklaard, dat vele leden van een groote gemeente minder doen dan zij, wanneer het hun op den man af gevraagd en aangedrongen zou worden, zouden doen. Zulke leden zien niet meer waartoe zij geroepen zijn.

In dit verband moet opgemerkt worden, dat het onredelijk zou zijn alles ten laste van de gewone leden der kerk te brengen. Het blijft de vraag of de Kerkeraden, eventueel de Commissiën van Beheer, voldoende actief zijn en of zij werkelijk trachten de leden der kerk persoonlijk te naderen. Wordt in het bijzonder in de groote gemeenten, wel voldoende en geregeld opening van zaken gegeven? Wordt, bijv. ook in gemeentevergaderingen, aan de leden wel gelegenheid geboden zich op de hoogte te stellen en zich eens uit te spreken?

Maar ook, waar dit wel geschiedt, zal men blijven ondervinden, dat het persoonlijk contact lang niet zoo intensief kan zijn als in de kleinere gemeenten; de groote gemeenten blijven in een moeilijke positie. Het is m.i. van genoegzaam belang na te gaan of er eenig middel gevonden kan worden, dat haar meer kan helpen dan alle middelen, tot nu toe aangewend.

Scheveningen.

A. SCHILDER.

Groninger Volksverhalen.

In verband met de propaganda, die de Groningsche Vereniging voor Vreemdelingenverkeer is begonnen, schreef „Het Handelsblad” een serie geïllustreerde artikelen, om de toeristen, wier seizoen weer is aangebroken, op te wekken tot een bezoek aan het Groningerland. In één daarvan worden de bezienswaardigheden genoemd, die een auto-tocht te genieten zal geven: de bloeiende landouwen, de rijke hofsteden, de karakteristieke dorpen op terpen of „wierden”, de typische torens, de overblijfselen van de oude „horgen” (burchten) van den nu vergeten landadel, enz., die aan het geheel verleen een eigen karakter van zeldzame bekoring, (dat) de Groningsche landen gansch verschillend (maakt) van overal elders.”

Degenen, die de uitnodiging aanvaardden, zullen in hun verwachtingen niet teleurgesteld worden. Wie wel eens in deze streken heeft vertoefd zal het „Het Handelsblad” gaarne nazeggen, dat het Groningerland een eigen karakter heeft en dat men, om zijn land te kennen, stellig deze provincie bezocht moet hebben.

Uiteraard echter zal zulk een kennismaking vluchtig zijn, wanneer men als toerist door Groningen trekt. Men zal veel zien, men zal een goeden totaal-indruk krijgen, maar men komt niet verder dan tot een oppervlakkige kennis en met name aan de menschen van het Groningerland blijft men vreemd. Wat er leeft aan voorstellingen, begrippen, ideeën, overlevering, onder de menschen, die in

deze omgeving wonen, snelt men achter het stuur van zijn automobiel voorbij. En toch is dat alles zeker niet het minste element van dat „eigen karakter”, dat het Groningerland heeft, integendeel, het wordt er voor een goed doel door gevormd. Wie dus werkelijk eenige kennis omtrent de Noord-Oostelijke streken van ons land zich wenscht te verwerven, zal naast een ontdekkingsstocht per auto of fiets nog iets meer moeten doen: hij zal ook moeten zoeken naar eenig middel, dat hem met de menschen en hun denken in aanraking brengt.

Welnu, dat middel is er in het onlangs verschenen boek „Groninger Volksverhalen”, verzameld door E. J. Huizenga-Onnekes, bewerkt door K. ter Laan en met prachtfoto's verlicht door F. G. Knoll.¹⁾

Mevrouw Huizenga is de provincie ingetrokken tot in de verste uithoeken en heeft overal met de menschen gepraat. Hun verhalen teekende ze op, zoo nauwkeurig als maar mogelijk was en onveranderd, alleen maar alle overgebracht in één dialect, dat van Slochteren, „omdat men nu eenmaal van een anderen tongval nooit volstrekt zeker is”, heeft de heer Ter Laan ze weergegeven. Volksverhalen dus in de volkstal — de beste bron om het volk te leeren kennen, en in die kennis van het volk tegelijk de streek, waar het woont.

We willen dan op dit mooie boek de aandacht van onze lezers vestigen. Misschien zijn er onder hen, die aan den oproep van de Groningsche Vereniging voor Vreemdelingenverkeer straks in hun vacantie gehoor willen geven en dan zullen ze op en van hun tocht heel wat meer genieten, als ze dit boek hebben doorgelezen.

Naar de logische orde in een boek, dat een verzameling is van losse stukken, is de stof, door Mevr. Huizenga verzameld, in verschillende afdelingen bijeengevoegd. Er zijn er acht, die met elkaar een zeer interessant beeld geven van de Groningsche volksziel.

De eerste brengt onder den titel „Heidendom” samen allerlei reminiscenties aan de verre tijden, toen het Groningerland nog niet gekerstend was, heidensche voorstellingen, die in een dikwijls zeer verbaasterden vorm in het volksgeloof zijn blijven voortleven. Zoo verhalen, die herinneren aan de oude opvatting van het doodentransport naar het witte eiland, de overvaart der zielen naar het doodenrijk. Daarmee verbonden zijn er ook nog archaïstische voorstellingen te vinden over de wijze, waarop de ziel het lichaam verlaat (b.v. in de gedaante van een dier, een muis of een kever). Vrij algemeen is in Groningen nog 't geloof in „doodenverluders”, voorrekenen van den komenden dood. Verteld wordt van menschen, die een voorgevoel hadden van hun nabijgevoerd dood („Maak vol” b.v.), maar ook paarden en honden kunnen in hun gedragingen blij geven doodenverluders te zijn. Ook weet men ten plattelande nog van de roggheesten en „den koolhoos”, goedaardige geesten, die leven in 't korenveld, en van beschermende invloeden, als het „Laikster Toekje”, een takje huls, dat men zelf te Leek heeft geplukt. 't Is duidelijk, dat in deze en dergelijke begrippen animistische invloeden voortleven, nu wel geworden tot folkloristische elementen, maar in hun oorsprong bestanddelen van het geestengeloof van 't heidendom.

Witte juffers „die binnen ok overaaf”, soms van plaats veranderend, vaak op één bepaald punt te vinden. Ze mogen 's avonds wat spoken en eens een enkelen keer het een schuldenaar wat benauid maken, over 't algemeen doen ze geen kwaad. Maar de zwarte juffers zijn gevaarlijk „doar möie baang veur wezen”. Gelukkig zijn ze niet zoo heel talrijk, komen ze alléén voor bij de oude burchten. Hier en daar herinnert men zich ook nog „wikwiven”, oude vrouwtjes, die de gave der voorspelling bezaten. Oafie uit Delfziel heeft in dat opzicht een groote volksreputatie behouden. Nachmerries vooral zijn vreeselijke wezens, „iezolk goud!” Ze kruipen door „'traimlok van 'n deur” en gaan zitten op menschen en paarden. Vooral vrouwen worden er door geplaagd en dan is het nog het ergste, dat de mannen het niet willen gelooven, zooals Geert, de echtgenoot van Annoa van Spiek, die de desbetreffende jammerklachten van zijn vrouw in roekeloos niet-begrijpen met: „'n stilstaand in 't geblood” afdeed. Nachmerries zijn zelf menschen: „als er zeven wichter in ain hoeshollen zien”, is een ervan een nachmerrie, en ze doen kwaad genoeg, al hebben ze er „zulfs geen pelzaier van”. Men kan er gelukkig iets tegen doen: „as ie 's avonds op ber gaan, möie de schouwen mit 'topen inne noa 't ber tou zetten; din kennen ze niks begunnen”.

Verwant aan de nachmerrie-voorstellingen zijn die omtrent de weerwolven, ook menschenbenauwers (maar dan verschijnend in de gedaante van een hond of een kat) en zelfs ook menschen: „waar dat zeuven jonges binnen, daar is aaltied de jongste 'n weerwolf, kinje mor driest op reken”. En dan spoken natuurlijk door zulke opvattingen heen de verhalen omtrent duivelverschijningen: de duivel verschijnt als een paard zonder kop, als een roodbonte „kou” (koe), als een zwarten vent

¹⁾ J. B. Wolters' U. M., Groningen, Den Haag, 1930.